

SPINDET

SPROGPSYKOLOGISK INFORMATION OG DEBAT

FORSTÅR DU?

Redaktion

Martin Lehmann-Strøm
Sabina Marie Elton
Pernille Laurvig Pedersen
Sofie Ravn
Mie Hvalsø
Julie Marie Drejer
Camilla Sandager
Nanna Pedersen

Korrektur

Camilla Sandager
Pernille Laurvig Pedersen
Mie Hvalsø

Grafik og layout

Mia Thiesen

Fotograf

Laust Jordal

Udgiver

FAFOS
INSS

ISSN

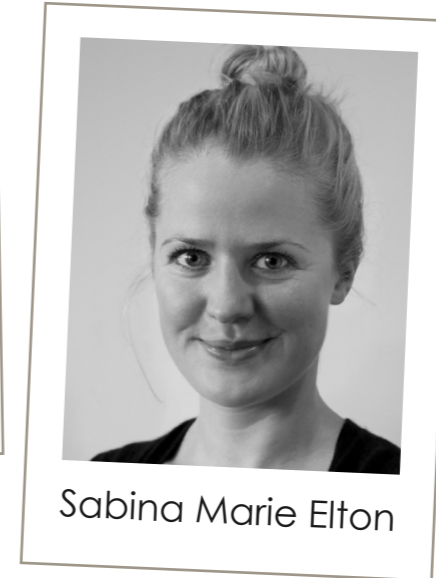
1603 79 79

Udgivet

December 2012

Martin Lehmann-Strøm

Sabina Marie Elton

Pernille
Laurvig Pedersen

Sofie Ravn

Mie Hvalsø

Julie Marie Drejer

Camilla Sandager

Nanna Pedersen

Leder 06

Er misforståelse det modsatte af forståelse? 08

”Ej, men hvad er det, du ikke forstår?” 12

Børns forståelse af homonymi og synonymi 16

Forståelse er ikke kun sproglig 20

Når misforståelser forårsager kriser 24

Den blinde forståelse 28

Misforståelsernes forståelses-potentiale 32

Mentalisering som forudsætning for at tale om misforståelser 36

Konstruktivismens yderste grænse: Terrorisme som identitetsprojekt 40

Nyt fra FAFOS 44

Leadere

Julie Marie Drejer

Stud.Mag. i Sprogpsykologi

I vores dagligdag støder vi på misforståelser, ude som hjemme og store som små. På samme måde støder vi på forståelse i vores hverdag, men det er måske ikke noget, vi i samme grad tænker over. Man kan altså tale om, at forståelser og misforståelser er en integreret del af vores dagligdag, som ikke kan undgås og det har nødvendigvis ikke noget at gøre med hvor godt eller hvor dårligt, vi kender hinanden.

Forståelse og misforståelse er inden for sprogpsykologien to centrale fænomener - ikke mindst forståelse af forståelse. Det er fænomener, vi i denne udgave af Spindet tager fat på. Begrundelsen for at tage fat på forståelse og misforståelse er der flere grunde til. For det første er vi på redaktionen hovedsageligt lige startet på sprogpsykologi. Derfor mener vi, at netop

et tema som er kernesprogpsykologisk, ville være et passende omdrejningspunkt - ikke kun for os - men også for både nye og mere erfarne studerende. For det andet er det for at give andre humaniorastuderende et indblik i, hvad vi sprogpsykologistuderende beskæftiger os med. Sidst, men ikke mindst, er vi alle 8 helt nye på redaktionen, hvorfor vi har startet fra bunden, og hvad kunne så være bedre end et tema, modsat forrige nummer, som var mere frit.

Men hvad er det så der gør, at vi forstår og misforstår hinanden? Er det fordi vi ikke er samme køn? Er misforståelse egentlig det modsatte af forståelse? Er forståelse kun sproglig? Hvor galt kan det gå hvis vi misforstår hinanden? Og hvad er i det hele taget forudsætningerne for, at vi kan

tale om at noget er en misforståelse?

Det er blandt de spørgsmål, som vi på redaktionen har gjort os overvejelser om i forbindelse med temaet. Der er derfor nok at tage fat på med omdrejningspunktet forståelse og misforståelse.

Til sidst skal det nævnes, at vi udover artikler som inddrager temaet, ligeledes har en update med fra FAFOS' formand og medstuderende, Katrine Poulsen. FAFOS som fornyeligt er blevet et fagråd på sprogpsykologi.

I dette nummer af Spindet giver vi derfor vores forståelse af fænomenet forståelse, og ikke mindst forståelse af fænomenet misforståelser. Tilmed håber vi på, at vores bidrag illustrerer de mange indfaldsvinkler der er til temaet. God fornøjelse.

Er misforståelse det modsatte af forståelse?

Sabina Marie Elton

Stud.Mag. i Sprogpsykologi

Nej, misforståelse er også forståelse – bare forstået på en anden måde.

Vi kan som mennesker med særegen forståelse og særegen forforståelse ikke undgå at misforstå hinanden. Det ligger nærmest i sagens natur – altså i det at være særegen.

Alligevel er der en tendens til, at vi opfatter det at misforstå som noget, der bør undgås. At misforstå er noget farligt, noget ubehageligt og måske endda destruktivt for interaktionen. For kommunikationen. Mange vil mene, at der intet godt kommer ud af, at vi i en samtale misforstår. Men heri er jeg uenig. Jeg mener, at det er indstillingen, der er destruktiv. Jeg mener, at der eksisterer et stort forståelses-potentiale i det at misforstå. Jeg

mener, at vi bør imødekomme det at misforstå på fuldstændig samme måde, som vi imødekommer det at forstå. Derfor griber jeg med inspiration fra Gadamer, forgænger for samt formidler af den filosofiske hermeneutik, til mit budskab om, at misforståelse ikke er det modsatte af forståelse. Misforståelse er også forståelse – en anderledes (vej til) forståelse. Og tilmed noget ontologisk på samme måde som forståelse, hvorfor vi aldrig kan undgå at misforstå.

Hvordan ontologisk?

Misforståelse opstår som følge af vores fortolkning, fordi vi med fortolkningen distancerer os fra

det og den, vi ønsker at forstå. Når vi fortolker, gør vi det nemlig altid ud fra vores egen forståelsehorisont, konstitueret af egen forforståelse og egne fordomme. Vi fortolker altid ud fra det, vi i forvejen kender, ligesom vi bedst forstår, hvis vi tales til i et sprog, vi i forvejen taler¹. Vi taler dog ikke altid samme sprog, og selv hvor det er tilfældet, findes der ingen garanti for, at vi har forstået det intenderede. I en dialog findes der ingen garanti for, at vi har forstået det, vores samtalepartner ønskede, at vi skulle forstå. Eller at vi har forstået samtalepartne-

ren, sådan som vedkommende ønskede at blive forstået. Og derfor fortolker vi – vi fortolker for at forstå og fordi, intet sprog kan stå alene. Ethvert forhold til virkeligheden er baseret på fortolkning; fortolkning går forud for forståelse, og fortolkning går forud for misforståelse. Ifølge Gadamer er forståelse som fænomen noget ontologisk². Vi stræber altid efter at forstå og ønsker altid at nå til forståelse af den eller det, vi præsenteres for og er i dialog med. Det er måden, hvorpå vi skaber mening. Dog findes der ingen garanti for gyldigheden af en fortolkning³, hvorfor vi aldrig med sikkerhed vil kunne vide, om vi har forstået eller misforstået. Derfor må også misforståelse som fænomen være noget ontologisk. Det er et værende – et vilkår ved kommunikation. Og ret beset er det i vores bestræbelse på at forstå, at vi faktisk misforstår. Det burde til gengæld mane ideen om og søgen efter skyld, uskyld og hvis skyld til jorden; Vi misforstår ikke bevidst. Vi misforstår

kun som muligt udfald af, at vi faktisk søger at forstå. Men det er en diskussion for sig.

Hvori ligger forståelses-potentialet?

Når vi oplever at misforstå eller i hvert fald bliver i tvivl om, hvorvidt vi har forstået, er det ofte fordi, vi støder på en uoverensstemmelse; Noget stemmer ikke overens – noget svarer ikke til vores opfattelse. Og det er heri, forståelsespotentialet ligger. For det, der sker, er nemlig, at vi begynder at stille spørgsmål. Vi begynder at stille spørgsmål ikke bare til den, vi ønsker at forstå, men også til vores egen opfattelse af situationen. Vi skærper vores søgen efter forståelse, og netop ved at stille spørgsmål til vores egen opfattelse udfordrer vi forforståelse og fordomme. En fordom kan først drages frem i lyset, når den bliver pirret. Vi skal føle os tiltalt og udfordret. Det er her, vi kan opleve at blive klogere. Det er her, vi kan opleve at få ny forståelse. Det er her, en horisontsammensmeltning kan finde sted – når der sker et brud

på det indforståede⁴. For at en horisontsammensmeltning og dermed ny forståelse kan finde sted, må noget altså gøre sig gældende i sin anderledeshed og ikke blot svare til vores egen opfattelse. En misforståelse er vel netop en forståelse, der gør sig gældende i sin anderledeshed. Vi stiller spørgsmål. Vi får svar. Vi stiller måske flere spørgsmål, og på et tidspunkt vil forståelsen nå sin fuldbyrdelse.

Er misforståelse så bedre forståelse?

Nej, misforståelse er bare anderledes forståelse, da ingen forståelse ifølge Gadamer er bedre forståelse⁵. En sådan eksisterer ikke, da det ville forudsætte, at man kan adskille forståelser. Hvilket ville forudsætte, at man kan træde ud af den hermeneutiske cirkel. Men dette lader sig ikke gøre. Fortolkning og forståelse foregår i et kontinuum; En ny forståelse kan ikke som sådan adskilles fra eller defineres som bedre i forhold til en gammel forstå-

1 Jørgensen 2009:15

2 Jørgensen 2009: 12

3 Jørgensen 2009: 77

4 Jørgensen 2009: 91

5 Jørgensen 2009:77

else. Den nye forståelse bygger altid oven på den gamle. Den nye forståelse udgør en ny fordom, en ny forståelseshorisont, der igen kan revideres i en aldrig afsluttet proces. Det er dette vekselvirkningsforhold, dette at fortolkningen hele tiden veksler frem og tilbage mellem helhedsforståelse og delforståelse, der forstås ved den hermeneutiske cirkel⁶. At horisontsammensmeltningen er forståelsens fuldbyrdelse betyder desuden ikke, at man forstår alt, men at forståelsesprocessen har nået en foreløbig afslutning. Hvad vi forstår, er det, vi i den givne situation og ud fra den hertil hørende horisont er i stand til at forstå⁷. Netop dialogen, udvekslingen af spørgsmål og svar, er det mest tydelige eksempel på denne forståelsens åbne og uafsluttede karakter. Vi vil aldrig få sagt det hele. Der vil altid være mere at sige og mere at spørge om. Vores søgen efter forståelse er derfor også en søgen efter sprog, det rette ord eller den rette formulering, der kan udtrykke det hele.

Men finder forståelse kun sted ved udveksling af spørgsmål og svar?

Nej, forståelse kan også finde sted umiddelbart – som en umiddelbar horisontsammensmeltning. Det gør sig nok særligt gældende, når vi i en samtale taler samme sprog. Det samme sprog er her ikke ment som modersmål, men som et internt sprog. Et sprog, hvor samtalepartnernes forforståelser og fordomme er tæt beslægtede. Her smelter forståelseshorisonterne sammen på umiddelbar vis. Men fordommene bliver ikke pirret. Der foregår ingen tiltale og ingen udfordring. Resultatet

er dialog uden uoverensstemmelse – samtale uden (sproglige) sammenstød. Men samtalens kunst består ifølge Gadamer ikke i at stille sig tilfreds med et bestemt resultat; At spørge er altid at lade nye muligheder komme til syne, uanset om man mener at have forstået eller ikke at have forstået⁸. Det er derfor befordrende for interaktionen og kommunikationen at være i stand til at stille yderligere spørgsmål. Forståelse er i den forstand også et sprogligt fænomen, idet at få en ny forståelse af noget er, at det formuleres og kommer til orde på en ny måde.

Men hvis vi i sidste ende opnår forståelse uanset, om vi som udgangspunkt forstår eller misforstår, hvad er da forskellen?

Forskellen er, at der hersker en tendens til, at vi opfatter det at misforstå som noget, der bør undgås, hvorimod det at forstå er noget, vi altid søger og stræber efter. Det er indstillingen, der er forskellen. Jeg mener, at vi bør favne fænomenerne på ligelig vis. Misforståelse er også forståelse. At misforstå behøver ikke at være farligt, ubehageligt eller destruktivt. Tværtimod. Det er, når vi misforstår, at vores forforståelse bliver sat på prøve, og vi virkelig kan nå til anderledes ny forståelse. Men det kræver, at vi stiller spørgsmål. Til vores samtalepartner men også til vores egen forståelse, forforståelse og fordomme. Det handler også om bevidsthed. Man kan ikke få svar, hvis ikke man spørger. Og man vil nok ikke spørge, hvis man mener at vide alting bedre. Vi

må derfor være bevidst om vores fordomsfuldhed, hvis vi virkelig ønsker at forstå – og også hvis vi ønsker at forstå potentialet i det at misforstå.

Litteratur

Jørgensen, Arne (2009): Hans-Georg Gadamer. Udgivet af forfatteren og Forlaget Anis, 2009.

⁶ Jørgensen 2009: 61

⁷ Jørgensen 2009: 90

⁸ Jørgensen 2009: 115

"Ej, men hvad er det, du ikke forstår?"

Nanna Hyldebrandt Pedersen

Stud.Mag. i Sprogpsykologi

Om misforståelser imellem mænd og kvinder

Det er ikke muligt at åbne et dameblad i dag, uden der er et godt råd om, hvordan du skal få det modsatte køn til at forstå, det du siger, for ellers vil der opstå misforståelser og knuste hjerter. Disse råd er med til at give en opfattelse af, at de misforståelser, der sker imellem mænd og kvinder, skyldes, at kønnene forstår kommunikation forskelligt, at ens køn påvirker den måde, man fortolker kommunikation på, og den måde man kommunikerer. Men er der overhovedet noget hold i denne opfattelse? Eller er den forestilling om, at kvinder og mænd ikke forstår hinanden bare en myte, som damebladene holder i live.

For at undersøge denne påstand må vi først kigge lidt på den del af feministisk teori, som fokuserer på kønnenes forskellighed.

Julia T. Wood er en anerkendt forsker inden for kønskommunikation. Ifølge hendes bog *"Gendered Lives: Communication, Gender, and Culture"*, forstår kvinder kommunikation hovedsagelig som en måde at etablere og vedligeholde forhold på. De deltager i samtaler for at dele ud af sig selv og for at lære omkring andre. Det, at etablere lighed imellem mennesker, er vigtigt, når kvinder kommunikerer. De vil gerne opnå en form for fællesskabsfølelse; kommuni-

katøren prøver ofte at matche erfaringer, så modtageren føler, at denne ikke er alene med deres erfaringer og oplevelser. Et andet kendetegn, ved den måde kvinder kommunikerer, er ifølge Wood, at give støtte til andre. Ofte udtrykker kommunikatoren sympati og forståelse over for modtageren. Samtalen fokuserer mere på følelser og på forholdet mellem kommunikatoren og modtageren end det egentlige budskab. For at skabe bedre forståelse af følelserne omkring det emne der bliver talt om, vælger kvinder ofte at stille spørgsmål, som hjælper til at fremme forståelsen. Kvinder udfører også en slags "vedligeholdelsesarbejde"

for at få en samtale til at blive ved med at køre. "Vedligeholdelsesarbejde" kan være at stille spørgsmål, som "hvordan var din dag?" eller "hvad lavede du i weekenden?". Målet med dette er at få den anden person med ind i samtalen. Et andet kendetegn ved kvindelig kommunikation er, at når en person taler, vil de andre kvindelige lyttere sørge for, at give en form for respons på det de hører, såsom at nikke, smile, sige ting som eksempelvis "ej, fortæl mere" eller "hvor interessant". En samtale mellem en gruppe kvinder vil have kendetegn af kommunikation, der bærer præg af mange personlige detaljer, oplysninger, og anekdoter.

Hvis vi så kigger på, hvordan mænd forstår kommunikation, ses der tydelige forskelle. Mænd forstår kommunikation som en måde at udøve kontrol, underholde og forbedre deres status på. Ofte ses kommunikation som en måde at bevise sig selv på over for andre, og kontrollere den måde folk ser en på. Et kendetegn, ved den måde mænd forstår kommunikation på, er, at det er et middel til at opnå

ting såsom fakta, information eller måder at løse ting på. Dette er også grunden til at mænd normalt vil rådgive, hvis de er i en samtale, hvor en person taler om sine problemer. Når kvinder afbryder en persons tale, er det et tegn på interesse eller bekræftelse. Når mænd afbryder, er det derimod, fordi de vil have kontrol over samtalen. Mænd kommunikerer også mere direkte og snakker mere i generelle termer end i anekdoter og personlige erfaringer.

Det er så nu, man tænker, at hvis mænd og kvinder virkelig kommunikerer så forskelligt, så må der før eller siden opstå misforståelser på baggrund af den forskellige kommunikationsstil. Den tanke fik Deborah Tannen i sin bog *"You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation"*. Her kommer hun med et par eksempler på typiske misforståelser, som opstår på grund af mænd og kvinders forskellige opfattelser af kommunikation. Et af disse eksempler er "problemsnak". Problemsnak er en samtale omkring problemer, hvor en af

deltagernes følelser bliver såret på grund af kønnenes forskellige måder at kommunikere på. Kvinder kan ofte blive irriteret over, at når de fortæller mænd om deres problemer, svarer mændene ikke igen med deres egne problemer. Som Wood nævnte, så er et kendetegn ved kvindelig kommunikation at etablere, og vedligeholde forhold, især igennem at matche erfaringer, så personen ikke føler sig alene. Så når mænd nægter at dele deres problemer med kvinder, nægter de også at vedligeholde det forhold som kvinder skaber igennem kommunikation. Et andet af Tannens eksempler på en misforståelse, er når en hustru brokker sig over en smerte i knæet efter en operation til sin mand. Hustruen søger i denne situation trøst og empati for sine smerter, men i stedet foreslår hendes mand at hun kunne tage nogen piller for smerterne eller søge læge. Dette svar gør hustruen irriteret siden hun søgte efter empati og trøst, hvorimod hendes mand fortolker hendes snakken om smerte som et problem som skulle løses, derfor kommer han med et råd.

Men er det virkelig personens køn som har betydning for, hvordan man forstår sprog, og i de førnævnte eksempler af misforståelse var det virkelig kønnet som var grunden til at misforståelsen opstod, eller er der andre faktorer som også havde en betydning. Deborah Cameron mener at den forestilling om, at det er kønnet som gør at mænd og kvinder misforstår hinanden er en myte. I hendes bog *The Myths of Mars and Venus* er det hendes mål at modbevise nogen af de mange myter der findes omkring det emne der omhandler mænd og kvinders måder at bruge og forstå sprog og kommunikation på. En af disse myter er om at den specifikke køns måde at kommunikere på, er medvirkende årsag til at mænd og kvinder misforstår hinanden.

Cameron mener at ordet kommunikation er blevet misbrugt i vores kultur i dag. Konflikter som egentlig er opstået på grund af folk vil forskellige ting (såsom at konen gerne vil have at hendes mand skal vaske op, men han vil hellere have sex) bliver beskrevet som 'misforståelser' eller 'kommunikations problemer'. Hvis nogen ikke giver det respons som vi vil have fra dem, betyder det at de ikke forstod os, og at problemet ligger i at der er sket en fejl i kommunikationsprocessen, og løsningen må være bedre kommunikation. Det vil sige, at i stedet for at se i øjnene at nogle gange kan der opstår en konflikt når folk vil forskellige ting, er der kommet den tro, at der ikke findes konflikter, kun misforståelser som er bundet af kønnenes forskellige kommunikationsstil.

Grunden til at denne tro at

så populær er, at det på ingen måde er rart at se i øjnene at en person ikke finder en interessant, derfor er det rarest at tro, at personen bare har en 'anden' måde at vise interesse på. Det er en dejlig tanke, at ingen skal få det dårligt, at der ikke er nogen konflikter kun misforståelser, ingen uenigheder over hvad der kommunikeres, kun forskellige måder at gøre det på. Det at se i øjnene, at mange af de misforståelser der sker imellem mænd og kvinder har mere på sig end bare at der var fejl i kommunikationsprocessen, vil få det til at se en smule mere pessimistisk ud og måske ikke sælge så mange dameblade.

Cameron konkluderer, at de resultater af hendes research ikke understøtter de udsagn fra Tannen og andre, omkring forekomsten af misforståelser mellem mænd og kvinder på grund af kønnenes forskellige kommunikationsstil. Det skal dog ikke siges, at ingen konflikter mellem individuelle kvinder og mænd ikke er opstået på grund af en misforståelse: hver gang ét menneske kommunikerer til et andet er der mulighed for at det bliver misforstået, fordi mennesker simpelthen ikke er tankelæsere. Men den ide at kvinder og mænd har særlige problemer, fordi de har forskellige måder at forstå og bruge sprog på, og det så skaber konflikt og misforståelser imellem dem, er ifølge Cameron på ingen måde dokumenteret. Camerons argument er, at kvinder ikke bruger og forstår sprog anderledes end mænd; folk tilpasser deres sprog så det passer ind deres roller, forventninger fra deres omgivelser, og hvad de selv prøver at opnå. Altså køn har ikke større indflydelse på sproget

end social klasse, hvor man kommer fra, uddannelse, alder og så videre.

Damebladene og selvhjælpsbøgerne har måske ikke så meget hold i, at de misforståelser der kan ske imellem kvinder og mænd er på grund af forskellige kommunikationsstil. Hvis man spørger Deborah Cameron, så vil hun nok mene at det alt sammen var noget vrøvl. Der er selvfølgelig mere kød på diskussionen omkring køn og dets indflydelse på en persons forståelse og brug af kommunikation, faktisk nok til flere tykke bøger og mange tusinde hits på Google. Misforståelser sker dog stadig imellem kvinder og mænd, om så kønnet har en indflydelse eller ej. Nogen gange er det måske også bare rarest at bilde sig selv ind, at grunden til at ens kæreste ikke friede til en, er fordi han har misforstået ens hentydninger end at han faktisk slet ikke vil giftes med en.

Litteratur:

Cameron, Deborah *The Myths of Mars and Venus*, (New York: Oxford University Press, 2007)

Tannen, Deborah *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation* (London: Virago Press, 1990)

Wood, Julia T. *Gendered Lives: Communication, Gender, and Culture* (Belmont: Wadsworth, Inc, 1994)

Børns forståelse af homonymi og synonymi

Anne Mette Heltborg Poulsen

Bachelor i Lingvistik

I denne artikel præsenteres hovedpunkterne fra et bachelor projekt med titlen 'Hvornår begynder børn at udvise forståelse for homonymi og synonymi?'. Emnet er interessant, da de bagvedliggende processer for forståelse af homonymi og synonymi ligeledes er en betingelse for f.eks. det at skrive og læse.

Homonymi er en betegnelse inden for sprogvidenskaben, der refererer til ord, hvis udtryk er ens, men hvis indhold er forskelligt. Et eksempel kunne være *pære*. Pære refererer her både til en frugt og til den elektriske, der giver lys. For synonymi er det modsatte gældende: forskelligt udtryk - samme indhold. Tænk blot på ord som *sok* og *strømpe*. For at være i stand til at forstå homonymi og synonymi kræves tilstrækkelig *metalingvistisk*

bevidsthed. Med metalingvistisk bevidsthed menes at kunne forstå og forholde sig til det arbitrære forhold mellem et udtryk og et indhold. Inden for læsning og skrivning kommer mekanismerne bag forståelsen for homonymi og synonymi til udtryk i forholdet mellem bogstav og lyd. Bogstaverne forbliver de samme, men kan ændre lyd afhængigt af, i hvilke sammenhænge de optræder. Derfor er det nærliggende at tænke, at børn, der

har problemer med at forholde sig til homonymi og synonymi, ligeledes vil opleve problemer, når disse principper overføres til bogstaver, og derfor vil være i fare for at blive potentielt svage læsere. Dette ligger imidlertid uden for projektets formål og ramme at undersøge nærmere.

Baggrund

En amerikansk undersøgelse har vist, at børn allerede omkring fireårsalderen er klar

over, at nogle ord kan have flere betydninger, men at yngre børn kan have problemer med at forstå denne flertydighed. En mulig forklaring er, at når nogle børn tilegner sig nye ord, benytter de sig af en *one-to-one mapping* metode. Dette betyder, at der er et en-til-en-forhold mellem leksikalsk udtryk og semantisk repræsentation. Det er vanskeligt for de børn, der benytter denne metode, at acceptere homonymer, da de ikke passer ind i deres ordtilegnelsesstrategi. Når det alligevel lykkes disse børn at tilegne sig homonymer, kan en årsag være, at børnene ikke er klar over, at der allerede findes en anden semantisk repræsentation af det specifikke leksikale udtryk lageret i deres mentale leksikon. En anden mulig forklaring kan være, at når der skal tages stilling til en bestemt sproglig form, skal der i hjernen indhentes specifik information, som ikke er umiddelbart tilgængelig. Derfor er det en mere opmærksomhedskrævende proces at løse opgaver, der involverer metalingvistisk bevidsthed sammenlignet med normale tale- og lyttesituationer,

hvor de fleste sproglige beslutninger udføres automatisk.

Projektet

I undersøgelsen, der indgik i det her omtalte bachelorprojekt, deltog 44 danske børne-havebørn i alderen 2;9-5;3. Børnene blev testet individuelt. Materialet til undersøgelsen bestod her udelukkende af substantiver, da disse forholdsvist enkelt lader sig omsætte til billeder i modsætning til f.eks. verber.

Undersøgelsen af børnenes kendskab til homonyme og synonyme ord faldt i tre individuelle og på hinanden følgende dele. Først en ordforrådstest, der skulle være med til at afklare, hvorvidt en lav score i en af de to efterfølgende delopgaver kunne tilskrives manglende ordkendskab eller utilstrækkelige metalingvistiske evner. De ord, et barn har i sit produktive ordforråd, må antages ligeledes at eksistere i dets receptive ordforråd. Derfor er omfanget af kendte ord i ordforrådstesten en forudsætning for en høj eller lav score. En god præstation i ordfor-

rådtesten kan derfor sagtens føre til en lav score i de efterfølgende dele af undersøgelsen, og i så fald må resultatet tilskrives utilstrækkelige metalingvistiske evner.

I anden del af undersøgelsen blev børnenes forståelse af homonyme ord testet. På en billedplade med fire billeder (to homonymer og to distraktorer) blev barnet først bedt om at udpege det første homonym og derefter hjælpe en bamse til at udpege det andet. Indimellem blev barnet bedt om at udpege en distraktor i et forsøg på at sløre opgavens formål. Synonymiopgaven var designet og blev udført analogt til homonymiopgaven.

Undersøgelsens resultat indikerede, at de danske børnehavebørn i fireårsalderen begynder at have en hvis form for forståelse for homonymi og synonymi. Det fremgik også, at nogle af de yngste børn faktisk klarede sig bedre end enkelte af de ældste, hvilket blot understreger børns individualitet. Undersøgelsen viste desuden, at børnene generelt klarede sig bedre i synonymiop-

gaven end i homonymiopgaven.

Københavns universitet

Håbet med denne artikel er at inspirere til lignende undersøgelser, der muligvis vil kunne be- eller afkræfte den her fremsatte påstand. En sådan afdækning kan medvirke til at skærpe indsatsen i forhold til de potentielt svage læsere, hvilket har stor samfundsmæssig betydning såvel økonomisk som menneskelig.

Stokel HL, Maekawa J. (2005) A comparison of homonym and novel word learning: the role of phonotactic probability and word frequency. *Journal of Child Language* 32, 827-53.

Tosev, J.B., Jacobsen, K.K. (2011). Udvikling af ny type ordforråd- stest. *Logos Audiologopædisk tidsskrift* 62, 28-30.

Litteratur:

Doherty, M. J. (2000). Children's understanding of homonymy: metalinguistic awareness and false belief. *Journal of Child Language* 27, 367-92.

Doherty, M. J. (2004). Children's difficulty in learning homonyms. *Journal of Child Language* 31, 203-14.

Kamhi AG and Koenig LA. (1985) Metalinguistic awareness in normal and language-disordered children.

Language, Speech and Hearing Services in Schools, 16, 199-210.

Nation, K., Marshall, C.M., & Snowling, M.J.(2001).Phonological and semantic contributions to children's picture naming skill: Evidence from children with developmental reading disorders. *Language and Cognitive Processes*, 16, 241-59.

O'Grady, William, Michael Dobrovolsky & Francis Katamba. 1996. Eds. *Contemporary linguistics: an introduction*. 3rd ed. Harlow, England: Longman – Pearson Education

Poulsen A.M. H. (2012), Hvornår begynder børn at udvise forståelse for homonymi og synonymi, bachelorprojekt i lingvistik,

There is a great difference between knowing and understanding: you can know a lot about something and not really understand it.

-Charles F. Kettering

Shallow understanding from people of good will is more frustrating than absolute misunderstanding from people of ill will.

-Martin Luther King, Jr.

En hvilken som helst kommunikation må altså respektere, at ordenes brug er indlejret i en sammenhæng, der ikke altid kan verbaliseres, men netop kun er tilgængelig gennem en praksis.

-Tor Nørretranders

"Letters are symbols. They are building-blocks of words which form our languages. Languages help us communicate. Even with complicated languages, used by intelligent people, Misunderstanding is a common occurrence. We write things down sometimes, letters, words... ..hoping they will serve us and those with whom we wish to communicate. Letters and words... calling out for understanding."

-Log Lady, Twin Peaks

Forståelse er ikke kun sproglig

Martin Lehmann-Strøm

Stud.Mag. i Sprogpsykologi

Mit ærinde i artiklen er todelt. Første del er præget af kritik af socialkonstruktionismens fokus på det talte sprogs rolle. Min hensigt er dog hverken at forkaste sproget eller socialkonstruktionen. Anden del vil indeholde en sondring mellem to niveauer af forståelse og et forslag til, hvordan denne sondring kunne anvendes i praksis.

Socialkonstruktionisme og sprog

Lige siden jeg første gang blev introduceret til særligt Kenneth Gergens yderligtgående positionering af sproget i den sociale interaktion, trængte et enkelt spørgsmål sig uvægerligt på. Hvis et menneske skaber forståelse af verden og selvet i den sociale interaktion, og hvis sproget er den væsentligste forudsætning for denne interaktion, er sprogligt

inhabile personer så kronisk forståelsesmæssigt hæmmede?

Gergens påstand er grundlæggende socialkonstruktionistisk, og den sociale interaktion, som et menneske forstår sig selv og verden i, opfattes udpræget sprogligt¹. Men for mig at se har teorien et indbygget dilemma, for

¹ "In important respects "the individual selv" is not a state of nature but of language." (Gergen, Relational Being, 2009)

mens forståelse konstrueres i takt med udviklingen af sproget, så står det tilsyneladende til troende, at de sproglige forudsætninger overhovedet er til stede². Der må altså drages den slutning, at socialkonstruktionister, kategorisk afviser, at genetiske dispositioner kan have indflydelse på

² Anvendelsen af sprog anvendes fortrinsvist i betydningen verbalt sprog, da det i højere grad end f.eks. gestik og mimik kan indeholde abstrakte udtryk på tværs af tid, sted, fantasi, religion, kultur, osv.

menneskers respektive sproglige evner³.

Efter min opfattelse er det en reduktion af kausalitetsforholdet. Ingen ville anfægte menneskets sproglige overlegenhed som en af hovedfaktorerne for forskellen mellem dyr og mennesker, men alligevel overføres selvsamme ræsonnement ikke til distinktionen mellem individer hhv. med og uden sprog. Faren ved at opfatte sprog som den primære forståelsesramme er, at andre midler til at udtrykke sig gennem og skabe fælles forståelse med sættes i baggrunden.

Sproget er ikke alt

For så vidt at forståelse er sproglig, kan manglende forståelse betegnes som manglende evne til sprogligt at kategorisere en given ytring. Sagt på en anden måde, er manglende forståelse et udslag af lav intelligens. Følges ræsonnementet nu til ende, kunne man spørge, om

³ Jeg må understrege, at jeg ikke tillægger Gergen det synspunkt, at mennesker er født med et færdigudviklet sprog. Min kritik falder på Gergens tilsyneladende negligering af genetisk varierende dispositioner.

lav intelligens så også kan reduceres til manglende sprog? Tingene sættes her på spidsen, og med god grund. For på den ene side hævder socialkonstruktionen, at sproget er det middel, igennem hvilket et menneske introduceres til forståelse af verden og sig selv, men samtidig ville de færreste vedkende sig, at sproget kan stilles til ansvar for ethvert af et menneskes karakteristika. Som jeg ser det, er sproget aldeles væsentlig for den sociale konstruktion, men det er ikke *identisk* med konstruktionen af forståelse. Fejlslutningen opstår, fordi et menneskes sproglige egenskaber ofte korrelerer med det af andre oplevede intelligensniveau, og det synes derfor naturligt at lade sproget være den primære kausalfaktor for intelligens. Læg her mærke til formuleringen, *det af andre oplevede intelligensniveau*, for det er just min pointe, at sproget er en god måde for mennesker at forstå og forholde sig til hinanden på. At sproget er egnet som redskab og målestoksforhold i menneskers sociale interaktion, ændrer dog ikke på, at sproget kun er et billede eller en afspejling af

personens sindsstemning og forståelse. Sproget kategoriserer en given oplevelse. Det kan gøre en person i stand til at henføre til hændelser på tværs af tid og sted eller henføre til en fantasi. Men som det er med malerens penselstrøg, så kan digterens ord aldrig fuldt udtrykke dennes følelser eller tanker. Både for digteren selv og for digtets læsere kan ordene *antydte* følelser og tanker, uden dog at være identiske hermed.

Fredes sprog som et for mennesket medfødt anlæg, der ligger til grund for dette menneskes udvikling, uden at der også korrigeres for variationer i menneskers genetiske dispositioner, så ophøjes sproget til en slags gudsgiven plads, som eksempelvis den kristne opfattelse af sjæl. Sproget gøres til et ikke-falsificerbart element, der skal sikre mennesket sine menneskelige træk. Min hensigt er ikke at underkende sproget som forståelsesmedierende middel for mange mennesker. Blot ønsker jeg at mane til besindighed, så socialkonstruktionen ikke ender i determinisme. Menneskers intellektu-

elle evner kan ikke reduceres til, hvor godt de kan forklare sig, og deres forståelse er ikke afgrænset af deres sprog. Konstruktionen af forståelse er, for mig at se, så kompleks, at det er futilt at skulle samle det under sproget alene. Talemåden kommer her til sin ret: ”Man forstår det ikke, før man har prøvet det.” Sproget kan altså hjælpe med at etablere og vedligeholde en fælles forståelse som f.eks. kultur, men det kan det kun, såfremt det anvendes i en kontekst, hvor dem, der anvender sproget, har en fælles oplevelse gående forud for den sproglige kategorisering. Det er ikke nok at sige, at de tidligere oplevelser også blev oplevet igennem sproget, for jeg vil vove at påstå, at en person uden føle-, syn-, smage- og lugtesans ikke ville forstå efterårsstormen på samme måde, som mennesker med alle 5 sanser. Sandt er det selvfølgelig, at mennesker med alle sanser givetvis heller ikke forstår den førømtalte storm ens, men for ikke at lande i total relativisme, vil jeg holde fast i en større fælles forståelse i sidstnævnte eksempel.

En niveaudeling af forståelse

Jeg har indtil nu forsøgt at godtgøre, hvorfor sproget ikke er den eneste kilde til menneskelig forståelse. I stedet vil jeg tillade mig at sondre mellem to former for forståelse. På den ene side er sprogets *kognitive* forståelsesramme. Her kan abstrakte elementer opnå objektiveret status i en historisk kontekst, som eksempelvis kultur. Dette kognitive og sproglige niveau bibeholder forståelsesprocessen som en social konstruktion. På den anden side er den tæt på uendelige mængde af sprogligt udefinerbare indsky-

delse, følelser, fornemmelser og drømme, hvis indhold vi kun i begrænset omfang kan sætte ord på. For nemheds skyld vil jeg kalde det den *intuitive* forståelsesramme. Ét af eksemplerne på sidstnævnte forståelsesform er empati som en neurologisk proces. Opdagelsen af *spejlneuroner* var med til at bane vejen for opfattelsen af empati som en delvist medfødt evne. Uden ellers at gå i dybden med begrebet, kan spejlneuroner beskrives som den oplevelse, man ofte får, når andre mennesker f.eks. kommer til skade. Som navnet antyder, spejler hjernen det andet menneskes uheld, og man kan næsten selv føle smerten⁴.

Praktiske handleovervejelser

Spørgsmålet om sproglig hhv. ikke-sproglig forståelse er interessant, fordi opfattelsen af forståelse som en social konstruktion ofte lægges til grund for analyser såvel på uddannelsesinstitutioner som i virksomheder. Eksempelvis vil der i udredningen af en disput mellem to kolleger ofte blive lagt vægt på, hvad den ene hhv. den anden har sagt i en given situation. Løsningsmodellerne er i høj grad baseret på vejledende samtaler mellem coachen og klienten eller på gruppesamtaler, hvor begge parter kommer til orde, og lederen er mægler. Der kan opstå problemer, hvis de interagerende parter alene skal komme til enighed om den oplevede situation gennem sprogets – næsten evigt forvrængende og fortolkende – medium.

Som afsluttende bemærkning vil

⁴ For yderligere vedrørende spejlneuroner: <http://www.springerlink.com/content/ru581585v7883515/fulltext.pdf>

jeg foreslå en tilgang til opnåelse af fælles forståelse, der i højere grad fokuserer på helheden i den sociale interaktion. Parterne skal gøres opmærksomme på sprogets rammeskabende og begrænsende karakter, og de skal opfordres til at bryde disse rammer, hvis det fremmer den fælles forståelse. Genoplevelsen af krisen mellem to medarbejdere må dels foregå via sproget og dels gennem konstant fokus på de i situationen sansede indtryk. Der skal være plads til, og respekt for, de mere intuitive elementer i parternes oplevelser af situationen. Sidstnævnte kan selvsagt være svære at skabe fælles forståelser ud fra, men det er lige netop min pointe, at mennesker ikke altid behøver at forstå hinanden fuldstændig. Forholdet mellem to kolleger skal være præget af respekt for den anden persons særheder, også selvom de måske synes mærkværdige og ulogiske. *Forståelse* skal altså være anerkendelsen af, at vi som mennesker uvægerligt også vil *misforstå* hinanden. Vi kan gennem sproget nå noget af vejen, men der vil altid ligge noget hen i det uvisse.

For at gribe tilbage til førstnævnte spørgsmål, *om mennesker uden sprog er forståelsesmæssigt hæmmede*, så er svaret vel både-og. På et niveau, det sproglige niveau, kan det være sværere at etablere og forholde sig til fælles objektiverede kategorier. På den anden side kan mennesker uden sprog i lige så høj grad være i besiddelse af de intuitive egenskaber som f.eks. spejlneuroner.

Mit ærinde med sontringen mellem de to forståelsesprocesser er dermed ikke et *enten-eller*, men et både-og – både sproglig og intuitiv forståelse.

Litteratur

Gergen, Kenneth J., *Relational Being, Beyond Self and Community*. Oxford University Press, 2009.

<http://www.springerlink.com/content/ru581585v7883515/fulltext.pdf>

Når misforståelser forårsager kriser

Julie Marie Drejer

Stud.Mag. i Sprogpsykologi

Skrevet på baggrund af et interview med Gritt Overbeck.

Alle har på et tidspunkt i deres liv stået ansigt til ansigt med en krise, der skulle håndteres, hvad end det har været i skolen, i et parforhold, på arbejdspladsen osv. Fra mit sprog og krisetilvalg har jeg lært, at kriser aldrig kommer alene. De varierer i grad, og der er mange grunde til, at en krise kan opstå. Tager man udgangspunkt i, at en krise er forårsaget af en misforståelse, hvordan spiller forståelse og misforståelse så ind? Og hvordan kan vi som kommende sprogpsykologer bidrage, når det kommer til kriser?

Til at besvare mine spørgsmål har jeg interviewet Gritt Overbeck –

ekstern lektor på sprogpsykologi – som pt. underviser i sprog og krise på sprogpsykologi.

Hvordan vil du definere en krise?

Kriser er et socialt fænomen, hvilket skyldes, at de opleves af nogen. Forholder man sig til den svenske kriseanalytiker Eric Sterns definition af kriser, så forhindrer kriser os i at gøre det, vi egentlig gerne vil eller "truer vores egentlige mål", som Stern formulerer det¹. Derudover overrasker og presser en krise os, da der typisk er kort tid til at handle i, inden krisen udvikler

¹ Se Stern, Eric (2003): Crisis Decision Making: A Cognitive Institutional Approach

sig og bliver til noget værre. Der er derfor et tidsperspektiv i krisedefinitionen. Kriser kan også opdeles i alverdens undergrupper: politiske kriser, sikkerhedskriser, økonomiske kriser, parforholdskriser etc. Inden for en række psykologiske retninger anses kriser for at være nødvendige for, at vi kan udvikle os.

Jeg har hørt, at et kinesisk tegn for kriser er bestående af to sammensatte tegn; fare og mulighed. Det mener jeg, siger noget om, at der er forskellige syn på, hvad en krise er, og at der derfor er mange definitioner af en krise.

Hvordan vil du definere, hvad

forståelse og misforståelse er i forhold til kriser?

Forståelse og misforståelse kan man se som et kontinuum, hvor der på den ene side er den fulde "perfekte" forståelse og på den anden side misforståelse. Der er derfor ikke tale om et enten eller.

Manglende forståelse – som befinder sig lidt længere inde på kontinuummet – kan som misforståelser også forårsage kriser. Tager man eksempelvis udgangspunkt i den amerikanske crisis management-ekspert Steven Finks krisetaksonomi², så kan en manglende forståelse forårsage en krise, når krisen er i sin "varsels-fase". Ser man derimod på en genetablering af forståelsen, kan denne i en række tilfælde forhindre krisen i at udvikle sig til en akut krise.

Forståelse spiller derfor en rolle i forhold til krisens forskellige faser, og genetablerer man forstå-

² Finks krise taksonomi består af 4 faser: en prækrise/varselsfase, den akutte krise, en kronisk krise-fase og en kriseopløsningsfase. Se Fink, Steven: Crisis Management (1986).

elsen, kan man forhindre krisen i at blive akut.

Tror du, man skal forstå, hvad der blev misforstået for at kunne løse krisen?

Først og fremmest er en krise ikke kun forårsaget af en misforståelse, men med misforståelser er der klart risiko for kriser.

Jeg tror ikke nødvendigvis, man skal forstå, hvad der blev misforstået. I stedet skal man finde frem til en form for ny forståelse. Et eksempel på det kunne være, at hvis vi forestiller os to personer, som snakker sammen, hvor den ene siger "tag stegepanden her, den er varm", og den anden efterfølgende tager fat netop der, hvor den er varm, så står de i en krisesituation, da vedkommende har brændt sig. I stedet for de to spoler tilbage og snakker om, at det var sådan og sådan vedkommende mente, skal de to parter i stedet etablere en ny forståelse ved eksempelvis at sige "tag stegepanden dér."

Så jeg mener, både det er en løsning at forstå, hvad der blev

misforstået, men i lige så høj grad at skabe en ny forståelse.

Tror du, der kan forekomme kriser, selvom vi forstår hinanden?

Ja, helt bestemt. Det skyldes, at kriser, som sagt kan komme ude fra.

Er det alle misforståelser, der fører til kriser?

Nej, det mener jeg ikke, det er. Et godt eksempel på det er luftfartsbranchen. I denne branche har man været meget opmærksom på kriser og sikkerhedskommunikationen. Gennem de seneste år er der sket meget færre ulykker til trods for, at der er langt flere flyvninger. Trods det vil der dog forekomme fejl alligevel, og nogle af dem vil føre til kriser. Vi er dog nede på så lille en procentdel af ulykker, som man kan justere, men man kan ikke undgå totalt, at misforståelser kan føre til kriser, da kriserne altid vil være en del af livet.

Hvordan kan vi som kommende sprogpsykologer bidrage, når det kommer til kriser?

Snakker man om sikkerhedskriser, så kan vi lægge et interaktionelt perspektiv på i stedet for det klassiske kognitive blik, som de mere tekniske discipliner beskæftiger sig med. Her er man meget optaget af de processer, der foregår i hovederne på folk, som for eksempel hvor meget de kan huske, hvor meget de har sovet, hvad man kan lave af knapper og lignende ting, som gør, at vi er mere sikre. Der er derfor ikke fokus på selve interaktionen mellem de tilstedeværende, da det ikke er de tekniske discipliners fokusområde. Vi kan derfor bidrage med en problematik, som for eksempel hvordan en given maskines varme spiller ind i hverdagen. Vi, som sprogpsykologer, ved en masse om sprog, psykologi, interaktion og forståelse, som feltet ville have gavn af. Med hensyn til krisekommunikationen er den i dag et retorisk

domæne, hvor folk beskæftiger sig med samfundsfag, retorik og sociologi. Det retoriske domæne bidrager med en form for regelsæt for, hvordan man skal håndtere kommunikation i en krisesituation. Vi, som sprogpsykologer, vil derfor kunne bidrage med at kunne fortælle, hvorfor man skal gøre, som regelsættet foreskriver, og hvorfor kommunikationen virker og ikke virker. Inden for det retoriske domæne laver man undersøgelser via statistikker og fokusgrupper, som spørger ind til, hvordan borgerne oplevede den givne krise. Det mener jeg kun kradser på overfladen. Man finder derfor ikke ud af, hvad krisen betyder for den enkelte, og hvordan det hænger sammen med det sprog, der blev brugt i den givne krisekommunikation. Det kan vi sprogpsykologer svare på. Vi kommer et spadestik dybere.

På baggrund af interviewet kan man derfor vælge at se forståelse og misforståelse som et

kontinuum og ikke som to modpoler. Kontinuummet er altså ikke kun misforståelse, men i lige så høj grad manglende forståelse og forståelse der forårsager kriser.

Med det i bagagen kan vi sprogpsykologer med vores humanistiske felt lægge et interaktionelt perspektiv på krisesituationer og tilmed forklare, hvorfor vi gør, som vi gør, og hvorfor noget virker og, i lige så høj grad, ikke virker. Med Gritts ord, så kommer vi altså et spadestik dybere... hvis vi er dygtige nok.

Litteratur

Stern, Eric (2003): Crisis Decision Making: A Cognitive Institutional Approach. Swedish National Defence College.

Fink, Steven (1986): Crisis Management. IUniverse, Inc.

Det vigtige er ikke det vi siger – men det vi får hinanden til at tænke (på).

-Jesper Hermann

Man begriber ikke Tingene ret, førend man kan sige, hvad man tænker, saaledes at andre kunne forstaa det.

-J.S. Sneedorff

Kun den forståelse, der kommer indefra, kan føre til ægte indsigt.

-Sokrates

"...Samtalen består i at tilskrive den anden [det vil med vore dages term sige: "at mentalisere"] de tankefølelser og bevæggrunde, der på stedet er i hans mine, blik, holdning, gestus, ord og tavshed. For ordenes vedkommende tages de ikke for hvad de siger, men for hvad de skjuler."

-K.E. Løgstrup

Der sker noget nyt hver eneste gang vi siger eller hører noget, selv om vi bruger tilvante udtryk; og vor indsigt omfatter altid meget mere end det vi kan give udtryk for. Derfor får vi noget andet ud af samtaler end den eller dem vi taler med. Vi skaber hver sin udgave af det der bliver sagt.

Den blinde forståelse

Sofie Wendelbo Winther

Stud.Mag. i Sprogpsykologi

Maja Sofie Voss-Knude

Stud.Mag. i Sprogpsykologi

Interagerende i face-to-face kommunikation har en række modaliteter til rådighed til at opnå fælles forståelse. I denne artikel vil vi, undersøge hvordan det påvirker kommunikationen, at et par på date skal forsøge at opnå fælles forståelse – uden deres vante modaliteter til rådighed.

Kropssprog og kommunikation

Det kan diskuteres hvilken funktion kropssproget har i interpersonel kommunikation, men det er indiskutabelt at forståelse skabes gennem andet end det talte sprog. Ved brug af kropssproget, også kaldet de non-verbale modaliteter (mimik, gestik, positur og blikfang), kommunikerer interagerende budskaber af afgørende betydning for kommunikationen, og en udbredt teori antager,

at hele 93 procent af interpersonel kommunikation aflæses i de non-verbale udtryk (Mehrabian, 1981). Kropssprogsteori er derfor blevet et populært værktøj til at fremme forståelse, eksempelvis inden for politik og dating, hvor bøger som *The Power of Body Language: How to Succeed in Every Business and Social Encounter* og *The Body Language of Flirting, Dating and Romance* har solgt i millioner.

Til at analysere de forskellige modaliteters funktion anvendes

den multimodale analyse. Multimodal analyse er en sammenfletning af den samtaleanalytiske tradition, grundlagt af Harvey Sacks i starten af 1960'erne, og kropssprogsanalyse, om hvordan blik, krop og gestik bliver benyttet i konstruktionen af interaktionelle relationer og forståelser, beskrevet i Charles Goodwin's *Conversational Organization*. Adam Kendon anvender i sin bog *Conducting Interaction* den multimodale analyse til at afdække funktionen af blikfang, mimik og gestik

i *social encounters*. Den multimodale analysemetode er induktiv og beskæftiger sig med, hvilke interaktionelle mønstre vi retter os mod for at opnå fælles forståelser.

Dating in the Dark

“When strangers of the opposite-sex meet for the first time, both sexes are in a difficult situation (...) neither person knows the intention of the other, and consequently non-verbal signalling becomes the major channel for communication.”

(Grammer, 1990)

Programmet *Dating in the Dark* er et underholdningsprogram, hvor deltagerne dater i mørke, hvilket gør det muligt at undersøge, hvordan eliminering af kropssprog påvirker kommunikation – fx i forbindelse med et kys. Vi har set på tre forskellige klip fra programmet, hvor det intime symbol kysset sætter kommunikationen på prøve.

De eksplorative mænd og det kvindelige spejl

De tre dates har det til fælles at det er mændene der tager initia-

tivet og bringer kysset på banen, men der er stor variation i deres taktik. Fælles for de tre dates er ligeledes kvindernes respons, som spejler mandens indledende strategi.

(Se PAR#1)

Manden præsenterer, tøvende og forsøgende, sin idé som en forespørgsel omkring en ting han synes er “lidt vigtig”, men afdramatiserer det “vigtige” ved at tilføje “et eller andet sted”. En usikkerhed anes ligeledes i pronomenskiftet fra “jeg” til

PAR #1

Manden: jeg har e:::n lille ting so:m som ~måske~ (0.5) er lidt overvældende ø::h (0.9) som >jeg vil spørge dig om< øh ((Kvinden griner)) ~det er en ting so:m som jeg synes er lidt vigtigt~ i hvert fald >et eller andet sted< når man nu ((trækker vejret ind)) skal til at lære en pige lidt bedre at kende ø::h (0.1) ((Kvinden smiler nervøst)) og det e:r (.) hvo:rledes folk kysser#

Kvinden: (0.9) ~og jeg læner mig sti::lle og ro::ligt ti(h)lba:ge i sæ:det~ ((De griner, Kvinden rømmer sig, så rømmer Manden sig, Kvinden ranker ryggen og sætter sig til rette/lægger an til at kysse)) hvor. jeg ved ikke engang hvor du er henne altså.

PAR #2

Manden: jeg tænkte lidt ø:h:m (1.0) må jeg >må jeg< prøve at kysse dig?#

Kvinden: ej nu? ((kigger op mod Mandens ansigt, slår blikket ned)) ej jeg synes lige vi skal sna(h)kke lidt sammen først ((griner og trækker sig væk, står med hænderne i siden og læner sig væk fra Manden, hun kigger på hans ansigt))

“man”, for til sidst at blive helt distanceret og formel med sin udtalelse “hvordan folk kysser”. Manden får herved stillet et indirekte spørgsmål, som ikke afkræver et direkte svar og opretholder således både datens og sit eget *face*. Kvinden besvarer Mandens indirekte spørgsmål med et indirekte svar. Mandens vævende og afværgende strategi spejles ligeledes i responsen af Kvinden som, *meget* indirekte, accepterer tilbuddet, ved at svare hun ikke ved hvor han er henne.

(Se PAR#2)

Manden i PAR#2 tøver en smule, men er mere direkte end Manden i PAR#1. Han “tænker” og tøver, gentager sig selv, men stiller til sidst et lukket spørgsmål, som efterlader hans date med et tydeligt valg: accept eller afvisning. Manden er direkte og får en tilsvarende direkte respons: ”Ej nu?”

(Se PAR#3)

Det er uklart, om Kvinden forholder sig verbalt til Mandens lyst til at kysse eller til Mandens indirekte spørgsmål til, om de skal kysse, da hun svarer “ja”. Uanset hvad er “ja” en positiv

tilkendegivelse og kan ses, måske i kraft af Mandens blottelse af ”følelse” og ”lyst”, som et tegn til Manden om at han har tilladelse til at fortsætte.

Manden i PAR#3 undlader, ligesom Manden i PAR#1, at stille et direkte spørgsmål og beskytter derved parrets *faces*, men afpersonificerer, i modsætning til Manden i PAR#1, ikke sit ønske.

Kønsforskelle

Observerer man deltagernes kropssprog ses et mønster i kønnenes anvendelse af modaliteterne. Kvinderne agerer upåvirkede af mørket - de sidder med rank ryg og kroppen vendt mod manden. Mændene derimod lader til at tilpasse sig den mono-modale kommunikation, og anvender kun de nødvendige ressourcer - vender øret mod kvindens stemme og anvender minimal mimik og gestik.

Den blinde forståelse

Kysset sætter kommunikationen mellem parrene på spidsen. Mændene kan ikke aflæse kvindernes non-verbale udtryk, og de kan heller ikke anvende egen mimik, gestik eller blikfang til at lægge op til et kys. Kun ved at italesætte kysset direkte kan de

kommunikere deres ønske.

Når interaktion beror på den verbale modalitet bliver den langt mere eksplicit end normalt, hvilket fremhæver at de non-verbale modaliteter normalvis anvendes til at udtrykke de mere indirekte ytringer. Når verbale ytringer ledsages af non-verbale, bliver det samlede budskab mere komplekst, fordi modaliteterne er kontekstskabende for hinanden. Fx kan en interagerende udtrykke verbal begejstring, men samtidig have et nedslået udtryk i sin mimik og positur. Modtageren skal derfor afkode flere beskeder, hvilket kan henlede til misforståelser. I den mono-modale kommunikation i de illustrerede eksempler kompenserer to af de tre mænd for deres mistede non-verbale modaliteter i deres verbale ytringer: De anmoder om et kys på en indirekte måde, og undgår derved at overrumple deres date. Manden i PAR#2 derimod er den mest eksplicite og direkte i sin anmodning - og den eneste der får en direkte afvisning.

I dette studie tegner der sig et billede af, at de non-verbale modaliteter spiller en afgørende rolle for de interagerendes forståelse i interpersonel kommuni-

PAR #3

Manden: jeg sidder faktisk med en følelse af at jeg har >rigtig meget lyst til at kysse dig<#

Kvinden: (0.5) ja ((ser tøvende ud og vender mundvigene nedad, smiler))

kation, fordi de (normalvis) er kontekstskabende for den verbale kommunikation. Når de interagerende ikke har ”kropssprogskanalen” til rådighed må verbale ytringer tilpasses for sikre den ønskede modtagelse.

Links til klippene

Klip 1. <http://www.youtube.com/watch?v=Jd-k5cVUdrY&NR=1>

Klip 2. <http://www.youtube.com/watch?v=i5exed7Fhjo>

Klip 3. <http://www.youtube.com/watch?v=VmLsecr1sAc>

Litteratur

Borg, James; Body Language: 7 Easy Lessons to Master the Silent Language (2010)

Kendon, Adam; Conducting Interaction (1990)

Goodwin, Charles; Conversational Organization (1981)

Goffman, Erving; The Presentation of Self in Everyday Life (1955)

Hutchby & Wooffitt, Conversation Analysis (1998)

Mehrabian, Albert; Silent Messages: Implicit Communication of Emotions and Attitudes, Belmont, CA: Wadsworth (1981)

Grammer, Karl ”Strangers Meet: Laughter and Nonverbal signs of Interest in Opposite-Sex Encounters” Journal of Nonverbal Behavior 14(4), Human Sciences Press, Inc. (Winter 1990)

Misforståelsernes forståelsespotentialer

- Brug potentielle misforståelser konstruktivt

Linda Svenstrup Munk

Kommunikationsrådgiver

Cand.Mag. i Sprogpsykologi

Når man arbejder med *forståelser* i praktisk kommunikationsrådgivning, kommer man ikke uden om at forholde sig til begrebet og fænomenet 'misforståelser'. Misforståelser er fænomenologisk set den oplevelse vi har, når vi selv eller andre ikke helt forstår det samme eller tolker noget – et ord, en ytring, en mening eller en oplevelse – vidt forskelligt. Sagt med hermeneutikkens begreber: Et møde mellem to forståelseshorisonter uden sammensmeltning eller overlap.

En misforståelse indikerer for de fleste, at noget er forstået forkert eller ikke forstået som intendet. Misforståelser bliver derfor ofte set på som et onde, eller som noget man for en hver pris skal forsøge at undgå og få rettet med det samme. Det gælder om at få ret.

I et sprogpsykologisk perspektiv er der ofte langt fra tale om, at

nogen har forstået noget *forkert*. Det er ikke 'støj' på linjen, der er tale om, eller nogen, 'der har pakket budskabet forkert ind', som Roy Harris, Michael Toolan m.fl. i mange sammenhænge har påpeget. Når noget opleves som en misforståelse, er der i langt de fleste tilfælde i stedet tale om *forforståelser*, der ikke er ens. Som fører til forskellige forståelser. Vi forstår og associerer sjældent

præcis det samme ved et ord eller en sætning, og ordenes psykologiske virkning på os kan derfor ikke tages for givet og aldrig forudses (jf. Hermann 2005). I en sprogpsykologisk sammenhæng er det i virkeligheden forståelser, der er interessante. At det overhovedet kan lade sig gøre i praksis er fantastisk, når vi er så forskellige i vores forudsætninger for at forstå.

Det interessante ved misforståelser i praktisk kommunikationsrådgivning er, at de giver os et unikt indblik i, hvordan forståelse fungerer. En mulighed for at få et indblik i, hvad den anden tænker og forstår – og dermed en mulighed for at tale om netop det, den anden tager udgangspunkt i eller er optaget af. De forståelser, vi opfatter som misforståelser, er i mange sammenhænge et unikt samtaleredskab – hvis man vel at mærke forstår at bruge det konkret i en samtale – uden at afvise den andens forståelse med det samme, som lodret forkert.

Denne tilgang til forståelser ligger helt i tråd med den systemiske tankegang om, at verden ikke er et univers men et multivers. Ud fra et systemisk perspektiv findes der ikke én bestemt virkelighed men mange virkeligheder, som har meget til fælles. Virkeligheden bliver til gennem vores individuelle konstruktion og afhænger med andre ord af øjnene, der ser (McNamee &

Gergen, 1992). Derfor kan man ikke på forhånd regne ud, hvad det er, den anden har forstået, men man skaber gode relationer og god kommunikation ved at være oprigtigt interesseret i dette. Det er kunsten i al god kommunikation – at vise ægte interesse.

Konstruktiv brug af misforståelser i samtaler

Når man oplever, at andre har forstået noget, kan det være en rigtig god ide at undertrykke trangen til at få den anden til at forstå, hvordan det 'rigtigt' hænger sammen – set med egne øjne. Frem for hurtigt at afvise en misforståelse til det, vi mener, er det rigtige, kan man i mange sammenhænge have gavn af at bruge potentielle misforståelser og aktuelle misforståelser som indgang til en god samtale med fokus på den andens perspektiv.

Afvis ikke en (mis) forståelse

Når man oplever, at andre misfor-

står noget, har man ofte lyst til at rette op på det med det samme og sige "Nej, det er altså ikke rigtigt" eller "Hvordan kunne du dog tro det!". At rette op på det, vi selv mener, er misforståelser, er en klassisk reaktion i kommunikation med andre. Rent psykologisk er det dog ikke altid en god strategi. Det er ikke særligt fordrende for relationen at blive afvist og belært om, at man har forstået noget forkert. Det er i de fleste sammenhænge mere behageligt selv at finde ud af det – med eller uden andres hjælp. Det er trods alt nok de færreste, der med vilje forsøger at misforstå noget. Og hvis det er forforståelserne, der er forskellige, er der jo en god forklaring, som er til at tale om; En forforståelse, der kan justeres – frem for en forståelse, der bliver afvist.

Et eksempel: Jeg var for et stykke tid siden på vej til Tyskland med min familie, og da vi var kørt ind i Tyskland, skiftede radioen om, og der kom tysk musik ud af højttalerne. Så stillede min søde

datter på ni år pludselig spørgsmålet: ”Hvorfor synger de ikke på dansk i radioen, mor?”. Skønt spørgsmål! Jeg bed mig i tungen for ikke at svare ”Jamen lille skat, det er da fordi, vi er kommet til Tyskland”. I stedet spurgte jeg hende: ”Hvorfor spørger du om det, skat?”. Til dette svarede min datter meget logisk: ”Mor, bilen er jo lavet i Danmark, og radioen er dansk, hvorfor kommer der så ikke dansk ud af radioen?”!

Sådan kunne det jo i teorien ligeså godt hænge sammen? Et klassisk eksempel på en forforståelse, der fører til en forståelse af en hændelse, der afviger en del fra andres forståelse af samme hændelse, fordi forforståelserne var forskellige.

Som i dette eksempel er det oftest ikke intentionelt, når vi ikke forstår det samme. Derfor skal misforståelser i praksis heller ikke behandles som intentioner om noget negativt. Hvis det er noget, man let kan rette op på i god orden ved at sige ”Det var ikke helt det, jeg mente”, skal man naturligvis få det gjort med det samme, så samtalen glider. Ved de små justeringer kan man få vist, at man gør en dyd ud af at etablere en god forståelse (jf. Rathje 2002)

Men i en række andre sammenhænge kan man med fordel bruge misforståelser konstruktivt på en anden samtaleteknisk måde.

Spørg ind til den andens forståelse med åbne spørgsmål

En af metoderne til at få et indblik i hvad det er, den anden har forstået – og dermed blive klogere på hvorfor den anden har ’misforstået’ noget – er at

stille et åbent spørgsmål; F.eks. et spørgsmål, der starter med ’hvad’ eller ’hvordan’. Eller et åbent opdagende udsagn som ”Prøv at forklare det lidt nærmere”. Ser vi på eksemplet med min datter fra før, kunne jeg hurtigt vælge at afvise hendes forståelse som en misforståelse og sige ”Lille skat, det har du forstået helt forkert, der kommer selvfølgelig tysk ud af radioen, når vi er i Tyskland, hvordan kunne du tro andet?”. Det ville dog psykologisk set være en afvisning af hendes forståelse. Ved at spørge ”Hvorfor tænker du det?”, får vi mulighed for at tale om hendes forståelse og hendes syn på det, der skete – uden domme eller afvisninger. Og jeg bliver klogere på hendes syn på verden og skarpere på, hvad der skal til for, at vores forståelser kan forenes. Sagt med Søren Kierkegaards ord: ”For i Sandhed at kunne hjælpe en Anden, må jeg forstå mere end han – men dog vel først og fremmest forstå det, han forstår. Når jeg ikke gør det, så hjælper min Mere-Forståen ham slet ikke.” (jf. Kierkegaard 1859).

Ved at spørge ind til baggrunden for forståelsen, dvs. forforståelsen, får vi adgang til det ’indefra-perspektiv’, som er personens unikke forståelse. Et perspektiv, vi ikke kan få adgang til ad andre veje end fra agenten selv. En konversationsanalyse af en samtale ville aldrig finde personens egen oplevelse af det forståede – kun det, der kommer ud af munden, og de synlige reaktioner. Og det er ofte langt fra det samme, som de oplevelser og tanker og følelser, der var til stede. (jf. Svenstrup 2002 og Munk 2005).

Det er min erfaring, at vi ofte kan

blive meget overraskede over, hvor meget andres forforståelse afviger fra vores egen – selv om vi er jævnaldrende, fra samme land osv.

Et eksempel fra en hospitalskontekst er en kvinde, der skal have fjernet venstre æggestok ved en operation. Kvinden er meget ked af det inde på stuen, og sygeplejersken forstår det ikke helt, da det jo er en relativt ufarlig operation i dagens Danmark. På vej ud af stuen får sygeplejersken spurgt ind til, hvad kvinden er så ked af. Til dette svarer kvinden grædende, at efter operationen kan hun jo ikke få drengebørn! Hvor den forforståelse kom fra, skal jeg ikke gisne om, men historien er virkelig, og heldigvis fik sygeplejersken spurgt ind til forståelsen og forforståelsen og kunne derefter justere kvindens forforståelse. Først, når vi har forstået, hvad baggrunden for den andens forståelse er, giver det god mening at rette op på ’misforståelsen’ på en konstruktiv måde ved at få justeret forforståelsen og dermed gøre det muligt for kvinden selv at ændre sin forståelse. Frem for at blive afvist.

En anden udgang af denne situation kunne let have været, at sygeplejersken trøstede patienten med velmenende ord og omsorg i stil med: ”Det skal nok gå det hele, du skal ikke være bange eller ked af det, det er eksperter, der skal operere dig”. Meget empatisk. Men i denne sammenhæng også et eksempel på det, man kalder et ’tildækket svar’ (jf. Metze, E. & Nystrup, J. 1998) med udgangspunkt i ens egen forståelse af situationen. Dette ’tildækkede svar’ signalerer både omsorg og viden, men signalerer psykologisk set samtidig, at ”Det

ikke er noget, vi behøver tale mere om”. Men hvem ved det? Patienten eller sygeplejersken? Vi kan aldrig med 100 % sikkerhed gætte på, hvad andre har forstået og hvorfor, de har forstået netop det.

Enhver handling giver mening for den enkelte i en bestemt kontekst. Kunsten er at regne sammenhængen ud, den andens kontekst (jf. Ølgaard 1991). Når man oplever, at andre ’misforstår’ noget, kan det derfor give god mening at stille sig selv spørgsmålet, hvad er det, jeg ikke forstår, som giver mening for ham/hende. Hvilken kontekst forstår hun/han ud fra?

Misforståelser og krisekommunikation

Også i krisehåndtering, f.eks. i samtaler med frustrerede eller vrede personer, er strategien med at spørge ind til misforståelser frem for at afvise dem, rigtig god – så vi forstår, hvordan krisen ser ud fra den andens perspektiv. Den person, vi mener, har misforstået noget, ved ofte ikke, at vi ikke har samme forståelse. Han eller hun er sikker på netop sin egen forståelse og forforståelse. Og kontakter os med intentionen om at blive forstået og hørt – ikke afvist. For at kunne møde denne person bedst muligt, må vi vide hvilken forforståelse, der skal justeres på. Derfor er ægte interesse og åbne spørgsmål som reaktion på forståelser, der afviger fra vores egen, et af grundredskaberne i enhver træning af krisehåndtering og samtaler med vrede personer. Sammen med andre teknikker som spejling, at fange åbne og skjulte ’cues’ i samtalen, bruge nøgleordsteknikken og andre strategier.

Litteratur

Ølgaard, B. (1991). Kommunikation og økomentale systemer ifølge Gregory Bateson

Kommunikation og økomentale systemer ifølge Gregory Bateson. Kbh.: Akademisk Forlag.

Hermann, J. 2005. Tankestrømme under lægens konsultation. I Hermann, J et al. 2005. På sporet af sprogpsykologi. Frydenlund. S. 27-38.

Rathje 2004. Misforståelser og ikkeforståelser i tre generationer. I Rathje, M. og Svenstrup. L. 2004. Sprogpsykologi. Udvalgte kerneemner. S. 95-112.

Kierkegaard 1859. En ligefrem meddelelse

McNamee, S. & Gergen, K. J. (1992). Therapy as social construction. London: Sage.

Metze, E. & Nystrup, J. 1998. Samtaletræning – Håndbog i præcis kommunikation s. 25-33 Svenstrup. L. 2002. Et signifikant perspektiv på samtalen. Sprogpsykologisk speciale

Munk. Munk, L. S. 2005. Sprogpsykologi og psykologivistik: Forskelle og ligheder. I: På sporet af sprogpsykologi: 12 artikler om sproglighedens psykologi.

Hermann, J., Bisgaard Nielsen, C. & Siiner, M. (red.). 1 udg. København K: Frydenlund, Vol. 1, s. 81-96.

Mentalisering som forudsætning for at tale om misforståelser

Sofie Ravn

Stud.Mag. i Sprogpsykologi

Når vi benytter os af velkendte talemåder som *“at tale forbi hinanden”* og *“at være på bølgelængde”*, forudsætter det en antagelse om, at det - til trods for forskellige udgangspunkter for samtaler og interaktion - er os muligt at forenes i en form for fælles forståelse. Eller at det hvert fald er efterstræbelsesværdigt på en eller anden vis at nærme sig hinandens udgangspunkt.

At have sindet på sinde

Mentalisering handler om *at have sindet på sinde*. Sagt på en anden måde; man *mentaliserer*, når man er opmærksom på mentale tilstande såsom tanker og følelser. Denne opmærksomhed kan enten rettes mod selvet eller mod andre. Når man fx reflekterer over, hvad der fik en selv til at reagere på en bestemt måde i en given situation, mentaliserer man selvet. Mentalisering af andre

indebærer, at man må danne sig en teori om den andens indre verden - eller hvad man indenfor psykologien kalder *“teori om det mentale”*. De billeder, vi danner os af en anden persons tanker og følelser, må altid være funderet i iagttagelser og følgeslutninger. I forbindelse med misforståelse må det være disse følgeslutninger, der er den helt store faldgrube. Det er måske nyttigt nu at skelne mellem *misforstå-*

elser og *ikke-forståelser*. Hvor *ikke-forståelse* betegner, at der ikke er forståelse tilstede, opstår misforståelsen, idet parterne antager, at der er forståelse. Rydén og Wallroth skitserer et eksempel på en ekstrem misforståelse: Karin og Anders er kærester. Anders tager af sted for at besøge noget familie i, hvad han forventer vil vare, tre-fire dage. På grund af en udskudt fødselsdagsfest kommer han dog

først hjem efter fem dage. Mens Karin går derhjemme og venter på, at han skal komme tilbage fra sit familiebesøg, bygger hun en forestilling op om, at Anders ikke elsker hende, eftersom han er taget af sted så længe. Da han kommer hjem og foreslår, at de går ud og spiser en god middag, forventer Karin, at han planlægger at slå op med hende et offentligt sted, for at hun ikke skal lave en scene. Karin og Anders må siges *ikke at være på bølgelængde*, efter Karins udbrud om at hun *godt ved, hvad han har tænkt sig at sige, og at hun nok selv skal gå, så han slipper for ulejligheden*.

Det kommer klart til udtryk, at Karin og Anders ikke rigtig ved, hvor de har hinanden. Karin har tydeligvis en teori om, hvad der foregår i Anders' hoved, men hendes forestilling er i høj grad forvrænget og stemmer slet ikke overens med virkeligheden.

Der findes adskillige former for misforståelser, og det er langt fra dem alle, der opstår pga. manglende mentalisering.

Hovedkriteriet, for den form for misforståelse det her drejer sig om, er fejlslutning af en anden persons mentale tilstand.

Metode eller menneskelig kapacitet?

Begrebet mentalisering er opstået i forbindelse med psykoterapi, og litteraturen om mentalisering drejer sig i høj grad om, hvordan man kan drage nytte af mentalisering i behandlingsøjemed. Jeg behandler her begrebet ude af den terapeutiske kontekst, for at gøre opmærksom på værdien af mentalisering betragtet som en gængs menneskelig kapacitet. Selvom det ikke lykkes for Karin i eksemplet ovenfor, er vi altså i langt de fleste tilfælde i stand til at danne os realistiske forestillinger om andres mentale tilstande.

De to talemåder, der blev præsenteret indledningsvis, kan netop betragtes som udtryk for, at mentalisering er noget, vi foretager os, uanset om vi er bekendte med begrebet eller ej. Det kan betragtes som et menneskeligt

væsenskendetegn. Når først én siger: *“Hov, nu taler vi vidst forbi hinanden..”* er det udtryk for, at vedkommende mere eller mindre bevidst har taget stilling til sin egen, såvel som den andens, forståelse af samtalen. Det samme må gøre sig gældende, så snart vi benytter os af begrebet *misforståelse*. Italesættelsen kan i sig selv siges, at afspejle en form for metarefleksion over den samtale misforståelsen er identificeret i.

Mentalisering foregår imidlertid på to niveauer. Når vi taler om vores tanker og følelser, og reflekterer over disse bevidst, kan det betegnes som *eksplicit* mentalisering. Implicit mentaliserer vi, når vi automatisk og intuitivt afkoder andres signaler. Vi forstår fx et smil som udtryk for, at afsenderen er i godt humør, mens et hævet øjenbryn måske er tegn på, at vores tilhører forholder sig skeptisk til en udmeldt ytring. Denne form for mental afkodning foretager vi os uden selv at bemærke det.

”Så længe det hele forløber glat,

har vi som regel ikke behov for at forholde os eksplicit. Når noget går skævt, er eksplicit mentalisering imidlertid på sin plads” (Allen et al. 2010)

Formål med mentalisering

Mentalisering er i høj grad proces- og praksisorienteret. Selv om vi er nok så opmærksomme på hinandens udtryk og signaler, kommer vi formentlig aldrig til at vide præcis, hvad der foregår i hovederne på vores medmennesker – eller os selv for den sags skyld. Dette er imidlertid ikke den rette sammenhæng at diskutere mulighederne for opnåelse af komplet forståelse; det er selve *bestræbelsen* på at opnå forståelse, der er målet for mentalisering.

Eksplicit mentalisering skaber opmærksomhed på den andens og ens egen mentale tilstand i forståelse af den givne situation. I litteraturen omtales *mentaliserende indstilling* som en nysgerig bevågenhed overfor egne og andres mentale tilstande – en fordomsfri tilgang og tolerance overfor enhver situations flertydighed.

At opmærksomhed er nøgleordet – faktoren til at mindske misforståelsers fremkomst, eller forhindre den opståede misforståelse i at videreudvikles – virker måske selvindlysende. Hvorfor skal vi bruge et begreb som mentalisering for at sige det?

Jeg mener, at mentaliserings-teorien bidrager med nyttige begreber til beskrivelse af de fortolkningsprocesser, der konstant finder sted under vores sociale samspil. Mentalisering retter opmærksomheden mod opmærksomhed, og begrebet kan måske bidrage med et nyttigt

sprog til evaluering af visse misforståelsers fremkomst eller udvikling for derved at kunne forhindre lignende uoverensstemmelser i fremtiden.

Min pointe er ikke desto mindre, at misforståelsen for så vidt er under bearbejdning fra det øjeblik den identificeres. Det, at kalde noget en misforståelse, er mentalisering.

Litteratur

Göran Rydén og Per Wallroth. Mentalisering. At lege med virkeligheden. Dansk psykologisk Forlag. 2010

Jon G. Allen, Peter Fonagy, Arietta Slade. Red. Jens Hardy-Sørensen: Mentaliseringsbaseret behandling i teori og praksis. Hans Reitzels Forlag. København 2009

Allen, Fonagy og Anthony W. Bateman: Mentalisering i klinisk praksis. Hans Reitzels Forlag. København 2010

Konstruktivismens yderste grænse: Terrorisme som identitetsprojekt

Andreas Weber Jakobsen

Stud.Mag. i Sprogpsykologi

Over de senere måneders retsforfølgelse af masseordenen Anders Behring Breivik har omverdenen kunnet bevidne stridighederne over, hvordan det moderne samfund skal fortolke mandens juridiske og ideologiske status. Ikke alene har de statsansatte psykiatere været rygende uenige om, hvorvidt Breivik skulle erklæres sindssyg eller normalt fungerende; store dele af den vestlige intelligentsia har desuden fundet det nødvendigt højtlydt at diskutere de moralske implikationer af Breiviks handlinger og det manifest, som manden publicerede på internettet kort inden attentatet mod regeringskvarteret i Oslo. Så store navne som kulturteoretikeren Slavoj Žižek og herhjemme Stjernfelt & Eriksen, henholdsvis professor

i Kognitiv Semiotik og internationalt anerkendt forfatter, har begivet sig ud i lange analyser af Breiviks politiske program. Disse bidrag kan meget vel være både gode og dybsindige, men hovedpersonen taget i betragtning er de efter min bedste overbevisning først og fremmest udtryk for misforstået videnskabelig neutralitet i humanvidenskaberne.

Om Breivik er egnet til retsforfølgelse eller ej, bør sandt for dyden være overladt til sagkundskaben at vurdere, men hvad der *ikke* bør være op til debat er, at Breiviks rablende rationalisering af umenneskelig adfærd ikke på nogen måde er værd at tage seriøst. Breivik begrundet rigtig nok selv sine handlinger i politi-

ske termer, men dette medfører ikke, at vi skal købe denne forklaring uden nærmere eftersyn. At de norske retspsykiatere ikke kunne blive enige om at erklære Breivik utilregnelig bør ikke betyde en certificering af hans tanker som blot en ekstrem - men altså ikke patologisk - form af almindelig authoritarianisme. For Breiviks tænkning er ganske tydeligt ikke et produkt af dybere politisk stillingtagen. Til opretholdelsen af et sådant fatamorgana er hans tankeliv - eller mangel på samme - ganske enkelt for veldokumenteret.

Er man i besiddelse af to nogenlunde fungerende frontaller samt bare et modicum af almindelse, skulle det ikke være én nødvendigt at

kaste mange blikke på mandens selvfrestilling for at kunne konkludere, at Breivik er en skruppelløs forfalsker af egen historie. Ligesom det burde være tydeligt for alle, at han er mere end almindeligt interesseret i, hvordan han tager sig ud i andres øjne. Tag de billeder som han frigav i forbindelse med manifestet, der foruden den patetiske poseren, som ville have været en umoden 12-årig værdig, var photoshoppet til ukendelighed, hvilket blev tydeligt for alle, da *virkelighedens* rundkindede og tyndhårede Anders Breivik trådte frem for verdenspressen. Ikke just den nordiske Adonis, som han præsenterede os for i sit forberedte pressemateriale.

Eller tag hans facebook-side hvor herren smykker sig med en mængde titler, som selv den mest velvillige læser ville have svært ved at se hans ret til. Han er efter eget udsagn direktør i noget, der hedder "Breivik Geofarm" - dét, der senere skulle vise sig at være hans dække for import af den gødning, som udgjorde grundmaterialet i hans bomber. Hans universitet er i et sjældent

udfald af samvittighed angivet som "Independent", men til gengæld påstår han at have brugt 14.500 timer (hvad der svar til ca. 400 fuldtids-arbejdsuger) på at anskaffe sig en selvudstedt Master-grad. Ligeledes kan man lære, at hans musikalske præferencer koncentrerer sig om det nondeskripte "classical music" samt den mindre prestigøse, men underligt udspecificerede undergenre af elektronisk musik, kaldet "vocal trance". Hvilken af de to skal vi gætte på, at han lytter mest til?

Tragikomikken indfinder sig dog først for alvor, når man bevæger sig ned i hans beskrivelse af personlige interesser, hvor især smagen i bøger gør sig bemærket ved sin helt åbenlyse inkonsistens med hans erklærede politiske overbevisninger. Åh jo, han henviser til utilitaristen John Stuart Mills "On freedom"; ærgerligt for ham er det bare, at nytteetik her ikke betyder hensynsløs fornuft i en højere sags tjeneste, men i stedet handler om mindretalsbeskyttelse; om friheden til at være den man ønsker at være, så længe man *ikke*

*skader andre*¹. Med andre ord: En brandtale til fordel for selvsamme åbne samfund, som Breivik ønsker at omstyrte. Dette ville Breivik selvfølgelig vide, hvis han havde taget sig sammen til at læse alle de klassikere, han pryder sig med. Men det har han ikke. Han har ikke læst Kants "Kritik af den rene fornuft", han har ikke læst Hobbes' "Leviathan", og hvis han endda er kommet igennem den, har han i hvert fald ikke forstået noget af den ode til friheden, der er Orwells "1984". Hans bogliste er ligeså forfalsket som medaljerne på hans uniform.

Hvis man er rigtig masochistisk, kan man også sætte et par timer af til at inspicere

¹ Sef.eks. Mill, p. 102: "As it is useful that while mankind are imperfect there should be different opinions, so is it that there should be different experiments of living; that free scope should be given to varieties of character, short of injury to others; and that the worth of different modes of life should be proved practically, when any one thinks fit to try them. It is desirable, in short, that things which do not primarily concern others, individuality should assert itself. Where, not the person's own character, but the traditions or customs of other people are the rule of conduct, there is wanting one of the principal ingredients of human happiness, and quite the ingredient of individual and social progress."

hans "manifest" – 1518 siders strandhugst fra skrifter af andre af tidens galninge, heriblandt Una-bomberen, forskellige højreradikale bloggere samt en kristen-konservativ amerikansk tænketank. Breivik mener selv at have produceret ca. halvdelen af materialet, men ser man på, *hvem* der har skrevet *hvad*, bliver det dog klart, at det teoretiske fundament, som skal legitimere handlingerne, overvejende er begået af andre, mens hans egen indsats primært har bestået i rangordning af "fjendtlige" mål, udformning af retningslinjer for hans fiktive afdeling af tempelridderordenen, et par selvinterviews og en dagbog over forberedelserne til hans forbrydelser. Det er desuden påfaldende, at en stor del af teksten virker som decideret uvedkommende fyld; eksempelvis indeholder teksten mange, lange opskrifter på bomber, skudsikre veste og sågar en vejledning i landbrug og råstofudvinding. Alt sammen noget som er frit tilgængeligt (i opdateret form) for enhver, der kan finde ud af at bruge google. Han har altså tilsyneladende på den ene side sat lighedstegn mellem længden af et værk og kvaliteten af dets indhold, hvilket i sig selv vidner om monumental åndelig forfladigelse, samtidig med at han på den anden side ikke selv har haft meget andet end machosnak og ego-onani at bidrage med. En mere formfuldendt krydsning af forfængelighed og uformåenhed skal man lede længe efter.

Alt dette er der selvfølgelig klogere hoveder end mig, der har lagt mærke til, så spørgsmålet der står tilbage er: Hvorfor tillader vi dog Breivik, ovenstående tåbeligheder til trods, at ophøje

sig selv til politisk terrorist, når det politiske ganske tydeligt ikke har været hans sande motivation for massemordene? Det rigtige for vores samfund er ikke at ophøje denne tåbe til martyr for den radikale højrefløj og låne ham autoritet ved, at vores intellektuelle forholder sig til hans tankesæt, som om det var andet end åndeligt falskmøntneri. Tværtimod bør vi ærligt beskue ham for, hvad han i al sin enkelhed er: En forsmået mandsling, der ikke kunne forlige sig med at være et nul, og som derfor opfandt en fantasiverden, i hvilken han spillede hovedrollen.

Det er veldokumenteret, at ABB var dybt forgældet, i store træk uddannet, boede hos sin mor en betydelig del af sit voksenliv, og brugte det meste af sin vågne tid på at spille computer. Et lidt trist CV for en nogle-og-trediveårig mand. Er det for meget at forlange, at vi insisterer på, at substans skal have forrang for det konstruerede narrativ? At et hvilket som helst fjols ikke bare kan copy-paste lidt fra internettet, slå nogle børn ihjel, og så skifte overskriften på sit liv fra "frustreret underachiever" til "politisk tænker"? At nihilistisk barbari ikke skal have lov at iklæde sig fædrelandskærlighedens robe?

Som Hannah Arendt konkluderede i udgangsreplikken til hendes udredning af retsforfølgelsen af Nazi-bureaukraten Adolf Eichmann: "(...) *ondskabens banalitet* er så skrækkelig, at den unddrager sig ord og tanke."² Vi må derfor vare os for fristelsen til at forstørre en lille mand op til et format, der står mål med hans narcissistisk motiverede brutali-

² Arendt, p. 290

tet. Den moderne universitetskultur er efterhånden så kastreret af konstruktivismens oppustede indsigelser mod almindelig redelighed, at vi er gjort fuldstændigt ude af stand til at sige fra overfor selv det mest fladpandede charlataneri. Breivik er ikke en Lenin eller en Robbespierre, men en Caliban i forklædning - og den offentlige opinion burde behandle ham derefter.

Det er en gammelkendt sandhed, at man aldrig skal overtage sin modstanders *frame*, fordi man dermed bekræfter de præmisser, den hviler på. I dét øjeblik vi forstår handlingen som politisk motiveret, validerer vi verdensbilledet som ét blandt mange mere eller mindre ligestillede. Breivik gøres til ideolog for autoritær kulturkristendom og hans handlinger en del af en større frihedskamp. Men det bør ikke være ligestillet - dét ville være at gøre Columbine- eller Virginia Tech-massakren til et spørgsmål om skolepolitik. Billedet er *faktuelt* forkert, og hans ideologiske konstruktion - af verden og af sig selv - er et hus af strå.

Litteratur

Arendt, Hannah: Eichmann i Jerusalem - En rapport om ondskabens banalitet, Gyldendal, ISBN 978-87-03-03001-2

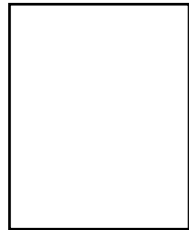
Mill, John Stuart: On Liberty, Broadview Literary Texts, ISBN 1-55111-199-3

Stjernfelt, Frederik og Eriksen, Jens Martin: Hvad er det, vi ikke må vide om Anders Breivik?, Weekendavisen, Uge 41, 2012

Zizek, Slavoj: A vile logic to Anders Breivik's Choice of target, The Guardian, d. 8/8-2011

Mirror af Breiviks Facebook-profil: <http://publicintelligence.net/mirror-of-ut%C3%B8ya-gunman-anders-behring-breiviks-facebook-page-and-photo-gallery/>

Nyt fra FAFOS

Katrine Poulsen

Formand for FAFOS

Efter at have ligget i dvale i en længere periode genopstod FAFOS (Fagligt Forum for Sprogpsykologi) med en helt ny bestyrelse i maj 2012. Bestyrelsen består nu af Anne Sofie Lee Bundgaard, Ingrid Kjær Nielsen, Mette Maria Starcke, Susanne Denman, Tina Linder Thomsen og undertegnede. Til vores store held har vi for ganske nylig fået selskab af Didde Jacobsen, som har meldt sig under FAFOS-fanerne – velkommen til, Didde!

Introarrangement for nye studerende

Som noget af det første kastede den nye bestyrelse sig over planlægningen af et introarrangement for nye studerende i august. Vi syntes, at der manglede sådan et arrangement, særligt på

en uddannelse som vores, der optager studerende fra mange forskellige grunduddannelser. Vi ville gerne bidrage til en god start for de nye studerende, og i samarbejde med Christina Fogtmann og Søren Beck Nielsen fik vi sammensat et fint program for dagen, som blev sluttet af med semesterstartsmøde og hygge for alle studerende på Sprogpsykologi. Vi stabler et lignende arrangement på benene ved næste semesterstart, og planlægningen er allerede så småt i gang.

Nye studieordninger på vej

I juni holdt FAFOS et møde med Christina og Søren, hvor vi bl.a. gennemgik vores studieordninger. Christina og Søren tog alle vores kommentarer og

forslag til justeringer med, da de i starten af juli brugte flere dage på en meget grundig revision af studieordningerne, og vi er rigtig glade for at være blevet inddraget i processen. Det er blevet nogle markant bedre studieordninger end de pt. gældende, og Studienævnet godkendte dem heldigvis i august. Om alt går vel, træder de nye ordninger i kraft pr. 1. september 2013. Tak til Christina og Søren for jeres store arbejde med at give vores studieordninger en tiltrængt makeover!

Sprogpsykologi – nu med fagråd

I fraværet af et fagråd har FAFOS varetager opgaver, som et fagråd ellers ville tage sig af. Vi undrede os dog over, at Sprogpsykologi

ikke havde et ”rigtigt” fagråd, og da FAFOS efterhånden også var blevet et fagråd af funktion, så vi ingen grund til ikke også etablere os som et sådant. FAFOS blev efter en afstemning den 12. september 2012 fagråd for Sprogpsykologi. Vi har bibeholdt foreningens navn, ligesom FAFOS fortsat vil stå for diverse faglige og sociale arrangementer og bag udgivelsen af Spindet. FAFOS kører altså videre som hidtil, men nu også med status af fagråd.

Temaaften om praktik og flere arrangementer i støbeskeen

Den 11. oktober havde vi en temaaften om praktik, hvor fem studerende fortalte om deres praktikforløb. I fokus var oplægsholdernes personlige og faglige udbytte af praktiken og deres erfaring med at anvende sprogpsykologien ’ude i virkeligheden’. Det var fem rigtig spændende oplæg med gode og meget brugbare råd fra oplægsholderne, og det var dejligt at se den store tilslutning til arrangementet.

Der kommer flere temaaftener i foråret 2013, og vi håber at kunne melde datoer ud i starten af det nye år. Hvis du har forslag til arrangementer eller kender til oplægsholdere, som kunne være interessante at invitere, hører vi meget gerne fra dig på kontakt.fafos@gmail.com.

Til sidst en opfordring: FAFOS’ møder er åbne for alle, så duk endelig op, hvis du gerne vil være med i FAFOS eller vil vide mere om, hvad vi foretager os, og hvad der rører sig på vores fag. Jo flere vi er, jo bedre!

På vegne af FAFOS

Katrine Poulsen
Formand

